

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кафедра конституційного права України

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«Публічне право: сучасні доктрини в судовій та правозастосовній практиці»

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень

Ступінь вищої освіти – магістр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Статус навчальної дисципліни – обов'язкова

Затверджено на засіданні кафедри конституційного права України
(протокол № 1 від 10 вересня 2021 р.)

Оновлення червень 2022 р. (затверджено на засіданні кафедри протокол № 9 від 13 червня 2022 року)

Оновлення червень 2023 р. (затверджено на засіданні кафедри протокол № 15 від 6 червня 2023 року)

Оновлення квітень 2024 р. (затверджено на засіданні кафедри протокол № 12 від 25 квітня 2024 року)

Оновлення листопад 2024 р. (затверджено на засіданні кафедри протокол № 6 від 21 листопада 2024 року)

Завідувачка кафедри – Тетяна Слінько, кандидатка юридичних наук, професорка

Харків 2024

ЗМІСТ

1. ВСТУП

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

4. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Вступ

Мета навчальної дисципліни – формування глибоких знань і практичних навичок щодо використання сучасних публічно-правових доктрин в судовій та правозастосовній практиці, активізація аналітичної діяльності студентів, проведення науково-дослідницької роботи, а також практичних навичок діяльності правника.

Завдання:

- набуття й розвиток загальних, спеціальних і предметних компетентностей сформованих під час вивчення теоретичних засад публічного права і його місця в системі національного права;
- опанування вчення про обмеженість владних повноважень та компетенцію органів публічної влади;
- оволодіння знаннями та навичками в сфері дискреції органів публічної влади та судового контролю за її реалізацією;
- з'ясування особливостей застосування публічно-правових доктрин в судовій діяльності;
- формування уявлень про доктринальні підходи в діяльності Конституційного Суду України;
- набуття знань про теоретичні і практичні аспекти доктрини верховенства Конституції України;
- розвиток навичок і умінь використовувати доктрину «належної правової процедури» в судовій та правозастосовній практиці;
- аналіз доктрини «войовничої демократії» в судовій та правозастосовній практиці;
- оволодіння знаннями і навичками в сфері доктрини позитивного обов'язку держави в умовах становлення в Україні правової соціальної держави;
- формування навичок в сфері застосування доктрини правомірних

обмежень в реалізації прав людини і основоположних свобод.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Публічне право та правова доктрина як складові елементи національного права.

Публічне право в системі національного права. Феномен публічного і приватного права. Публічно-правові начала в системі права. Галузі публічного права. Принципи публічного права. Система джерел публічного права. Публічний інтерес як об'єкт правового захисту. Види публічних інтересів. Суб'єкти публічно-правових відносин. Публічні інститути.

Владні повноваження та компетенція органів публічної влади. Доктрина обмеженого правління. Доктрина належного урядування (good governance) в судовій та адміністративній практиці. Принцип захисту довіри громадян до держави і до права («доктрина vacatio legis») в практиці Конституційного Суду України. Конкуруюча компетенція і спори про повноваження в публічному праві. Принципи позитивного та негативного визначення компетенції органів місцевого самоврядування. Делегування державних повноважень і повноважень органів місцевого самоврядування. Доктрини «прихованих» та «вичерпних» повноважень органів публічної влади.

Дискреція органів публічної влади та судовий контроль за її реалізацією. Дискреційні повноваження органів публічної влади та їх види. Дискреція політичних та адміністративних органів. Дискреція при здійсненні правотворчості і правозастосування. Суддівський розсуд (судова дискреція). Дискреційні повноваження і принцип юридичної визначеності. Вимоги до здійснення (реалізації) дискреційних повноважень. Судовий контроль за реалізацією дискреційних повноважень. Доктрина неприпустимості надмірного формалізму.

Публічно-правові доктрини в судовій діяльності. Поняття та ознаки правової доктрини. Правова доктрина як джерело права. Публічно-правові доктрини в судовій практиці та правотворчості. Судовий активізм та судова правотворчість. Доктрина прямої дії норм Конституції України. Прогалини в законодавстві як об'єкт конституційного та судового контролю. Доктрина політичного питання в практиці Конституційного Суду України та Верховного Суду. Правові висновки Верховного Суду та їх роль у правозастосовній практиці.

Конституційна доктрина України. Поняття та загальна характеристика конституційної доктрини України. Проблеми становлення в Україні сучасної конституційної доктрини. Принципи розвитку офіційної конституційної доктрини України. Доктрина дружнього ставлення до міжнародного права. Юридичні позиції Конституційного Суду України: природа, значення, особливості зміни. Доктрини в практиці Конституційного Суду України.

Модуль 2. Окремі публічно-правові доктрин в судовій та правозастосовній практиці.

Доктрина верховенства Конституції України. Теорія установчої влади як політико-правова доктрина та національна практика. Доктрина конституційної ідентичності та євроатлантичні прагнення України. Ієрархія конституційних цінностей. Горизонтальний ефект конституції. Критерії конституційності правових актів. Юрисдикція Конституційного Суду України. Юридична природа рішень Конституційного Суду України та проблеми їх виконання (застосування). Конституційна скарга в механізмі захисту прав людини і основоположних свобод.

Доктрина належної процедури. Дотримання процедури прийняття та набуття чинності нормативним актом. Заборона зворотної дії нормативних актів в часі. Процедурні гарантії притягнення особи до юридичної відповідальності. Презумпція невинуватості. Право не свідчити проти себе та

на професійну правничу допомогу. Концепція «плодів отруєного дерева». Визнання неправомірними податкових повідомлень-рішень на підставі порушення процедури проведення перевірки. Due process в судовій діяльності. Процедурні та змістовні аспекти представництва прокуратурою інтересів держави.

Доктрина «войовничої демократії». Войовнича і процедурна демократія. Еволюція войовничої демократії: доктрина і практика ЄСПЛ. Заборона політичних партій і об'єднань громадян: критерії і практика адміністративних судів і Верховного Суду. Стандарти проведення люстрації: зарубіжний досвід і практика ЄСПЛ. Національна практика проведення люстрації та проблеми конституціоналізації люстраційних обмежень. Засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та теоретико-практичні проблеми обмеження пропаганди їхньої символіки. Інші форми войовничої демократії в Україні (заборона георгіївської стрічки, заборона заперечення Голодомору тощо).

Доктрина позитивного обов'язку держави. Позитивні зобов'язання держави: класичний підхід до негативних і позитивних зобов'язань держави щодо гарантування прав людини. Трирівнева типологія зобов'язань держави: поважати, захищати та забезпечувати здійснення прав людини. Позитивні зобов'язання держави щодо гарантування «позитивних» прав. Заборона втручання держави у сферу індивідуальної свободи. Позитивні зобов'язання держави щодо гарантування «негативних» прав людини, обсяг і зміст таких зобов'язань. Доктрина «ефективного контролю» та захист прав людини на окупованих територіях. Захист постраждалих від збройного конфлікту на підконтрольній території. Тимчасово переміщені особи, право на компенсацію. Практика Конституційного Суду України, судів загальної юрисдикції та доктрина позитивного обов'язку держави.

Доктрина правомірних обмежень в реалізації прав людини і основоположних свобод. Еволюція доктрини правомірних обмежень. Сутність прав людини і основоположних свобод. Обмеження щодо реалізації

прав людини: поняття, співвідношення з категоріями «звуження змісту та обсягу прав людини», «скасування прав людини». Абсолютні та відносні права і свободи людини і громадянина. «Трискладовий тест» і його елементи (законність, легітимна мета, необхідність у демократичному суспільстві). Правомірність (законність) обмеження реалізації прав і свобод людини. Легітимна мета як умова правомірності обмеження реалізації прав людини. Цінності, що захищаються шляхом обмеження реалізації прав людини. Пропорційність обмеження (втручання) реалізації прав і свобод людини. Практика органу конституційної юрисдикції, судів загальної юрисдикції та доктрина правомірних обмежень.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРИ СКЛАДАННІ ІСПИТУ

Результати складання державного іспиту оцінюються за національною шкалою оцінювання: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

Оцінка «відмінно» виставляється, якщо студент виявив системне та глибоке знання навчального матеріалу, проблем правозастосовної практики, точно і вичерпно відповів на питання екзаменаційного білету, продемонстрував знання практики Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України, Верховного Суду, уміння застосовувати набуті знання для вирішення практичних завдань.

Оцінка «добре» виставляється студенту, який продемонстрував достатньо повне знання матеріалу, але у відповіді допустив декілька несуттєвих помилок (або не в повній мірі розкрив зміст одного з питань білету), виявив розуміння значення отриманих знань для практичної діяльності.

Оцінка «задовільно» виставляється, якщо студент продемонстрував знання основного матеріалу дисципліни в обсязі, достатньому для роботи за професією, але допустив у відповіді суттєві неточності (або не в повній мірі

розкрив зміст двох питань екзаменаційного білету).

Оцінка «незадовільно» виставляється, якщо студент у відповіді на питання білета допустив суттєві помилки, продемонстрував очевидні прогалини в знаннях (незнання базових понять та категорій доказового права тощо, що свідчить про неможливість здійснювати професійну діяльність без додаткової підготовки з відповідної дисципліни.

4. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Нормативні акти

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 рок
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Загальна декларація прав людини URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4.11.1950 р (Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97)
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

4. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>

5. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text21>

6. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18 січня 2018 року № 2268-VIII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text>

7. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-IV <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

8. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

9. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

10. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2073-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

11. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

12. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

13. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>

14. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>

15. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Література

Основна література

1. Головатий С. Про людські права. Лекції. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. 760 с.

2. Грищук О. В. Конституційні цінності: філософські та судові аспекти. Монографія. Видання 2-е доопрацьоване і доповнене. Київ : ВАІТЕ, 2020. 530 с.

3. Козюбра М. І. Практична філософія права: монографія. – К.: «ДУХ І ЛІТЕРА», 2024. – 496 с.

4. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра,

А.А. Мелешевич. Київ:Ваїте, 2021. 528 с.

5. Конституційне право України : підручник / [Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський та ін.] ; за заг. ред. Т. М. Слінько ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – 2-ге вид., перероб. й допов. – Харків : Право, 2024. – 672 с.

6. Погребняк С. П. Правові позиції Верховного Суду у контексті верховенства права і конституціоналізму. Київ: Ваїте, 2020. 240 с.

7. Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку : монографія / редкол.: О. В. Петришин (голова редкол.), В. А. Журавель (заст. голови редкол.), Н. С. Кузнєцова (заст. голови редкол.) [та ін.]. Харків : Право, 2021. 680 с.

8. Публічне право : сучасні доктрини в судовій та правозастосовній практиці : навч. посіб. для студентів магістратури вищої освіти другого (магістер.) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спец. 081 «Право» / [Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Г. В. Берченко та ін.] ; за заг ред. проф. Т. М. Слінько, доц. Л. І. Летнянчина ; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. у-нт ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2023. 368 с.

9. Різник С. Конституційність нормативних актів. Сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні. Львів, 2020. 542 с.

10. Савчин Михайло. Конституція: люди та інституції (SWOT-коментар): монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 680 с.

11. Христова Г. О. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини: сучасні виклики. Харків: Право, 2018. 680 с.

12. Barabash Y., Beinoravičius D., Valčiukas J. Invisible Constitution as an instrument of consolidation of nation and defence of democracy. Insights into Regional Development. 2022. № 4(3). Doi: 10.9770/IRD.2022.4.3(7).

13. Berchenko H, 'Judicial Interpretation as Informal Constitutional Changes: Questions of Legitimacy in the Aspect of the Doctrine of Constituent Power' (2024) 7(2) Access to Justice in Eastern Europe 1-24. Doi: 10.33327/AJEE-18- 7.2-a000203

14. Rechytskyi V. Model Draft Constitution of Ukraine - 2023. – Kharkiv: Human Rights Publisher, 2023. – 130 p. Ел. ресурс: <https://library.khpg.org/index.php?id=1705066296>

15. Slinko T., Letnianchyn L., Bairachna L., Tkachenko Ye. The Rule of Law in the Legal Positions of the Constitutional Court of Ukraine. Access to Justice in Eastern Europe. 2022 № 1(13). Pp. 165-177. DOI: 10.33327/AJEE-18-5.1-n000099.

Додаткова література

1. Амністія та люстрація: механізми перехідного правосуддя для майбутнього України. Огляд міжнародної практики та національного законодавства: наук.-практ. видання / Мартиненко О.А., Семьоркіна О.М. Київ: ФОП Харченко, 2020. 84 с.

2. Берченко Г.В. Громадянське суспільство в Україні (конституційні аспекти): монографія. Харків: Юрайт, 2014. 208 с.

3. Бисага Ю. М. Право на судовий захист: конституційно-правовий аспект. Ужгород : Вид. дім "Гельветика", 2015. 208 с.

4. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. – Т. 4: Конституційне право / редкол. Ю.Г. Барабаш (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків: Право, 2024. – 1072.

5. Целлер Е., Куйбіда Р., Мельник М. Дискреція адміністративних органів і судовий контроль за її реалізацією: Звіт Право-justice. 2021. 54 с. URL : https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/sud4857/zvit_dyskrecciia.pdf

6. Захист прав внутрішньо переміщених осіб: монографія / за заг. ред. О. Я. Рогача; М. В. Савчина; М. В. Менджул. Ужгород: РІК-У, 2018. 268 с.

7. Кресін О. В., Стойко О. М., Кресіна І. О. Відродження постконфліктних територій: світовий досвід і Україна Київ: Норма права, 2021. 148 с.
8. Конституція України. Науково-практичний коментар / [редкол.: Р. О. Стефанчук (співголова), О. В. Петришин (співголова), Ю. Г. Барабаш та ін. ; вступ. сл. В. Зеленського] ; за заг. ред. Р. О. Стефанчука й О. В. Петришина; Нац. акад. прав. наук України ; Конст. Суд України. – Харків : Право, 2024. – 1176 с.
9. Любашенко В.І. Концепція "обов'язок захищати" і права людини. Одеса: Фенікс, 2019. 216 с.
10. Основні права людини: німецько-український правовий вимір: монографія / За ред. Мельника Р. С. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 404 с.
11. Смичок Є. М. Судові доктрини у податковому праві: монографія / Є. М. Смичок. – Харків : Право, 2023. – 336 с.
12. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : компендіум; за заг. ред. О.В. Сердюка, І.В. Яковюка. Харків : Право, 2017. 374 с.
13. Berchenko H., Barabash Y. Freedom of Speech under Militant Democracy: The History of Struggle against Separatism and Communism in Ukraine. *Baltic Journal of European Studies*. 2019. Vol. 9. № 3 (28). P. 3-24. DOI:10.1515/bjes-2019-0019.
14. Berchenko H., Maryniv A., Fedchyshyn S. Some issues of constitutional justice in Ukraine. *Access to justice in Eastern Europe*. 2021. № 2. P. 128-145. Doi: 10.33327/AJEE-18-4.2-n000064
15. Tkachenko Y., Dakhova I., Zazuliak Z. The protection of the rights of national minorities and indigenous peoples in Ukraine: Theory and practice. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2021. № 4(4) pp. 146–162.

16. Kovtun V. I., Kovtun M. S. Social Rights after the Global Financial Crisis: European Dimension. Financial And Credit Activity-Problems Of Theory And Practice. 2018. Vol. 1, is. 24. P. 426–433.

Інтернет-ресурси

Сайт Ради Європи – <http://www.coe.kiev.ua>

Сайт Європейського Суду з прав людини –
<http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>

Проект ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції» –
<http://www.justicereformukraine.eu/uk/>

Офіційний веб-портал Верховної Ради України – <http://rada.gov.ua/>

Офіційний веб-портал Президента України – <http://www.president.gov.ua>

Офіційний веб-портал Кабінету Міністрів України –
<http://www.kmu.gov.ua>

Судова влада України – <http://www.court.gov.ua>

Офіційний веб-портал Верховного Суду –
https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/perelik_sprav/

Офіційний веб-портал Конституційного Суду України –
<https://ccu.gov.ua/>

Офіційний веб-портал Міністерства юстиції України –
<https://minjust.gov.ua/>

Сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини –
<https://www.ombudsman.gov.ua/>

Сайт Харківської правозахисної групи – <http://khpg.org/>

Сайт Української Гельсінської спілки з прав людини –
<https://helsinki.org.ua/articles/ukrajinska-hromadska-hrupa-spryyannya-vykonannyyu-helsinskyh-uhod/>

Сайт Венеційської комісії – www.venice.coe.int

Сайт «Український часопис конституційного права» –
<http://constjournal.com/>

Сайт International Journal of Constitutional Law, Oxford Academic –
<https://academic.oup.com/icon>

Сайт Конституціоналіст – <https://constitutionalist.com.ua>

СЕНМК

Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс кафедри конституційного права України.
http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&task=category&id=165:kafedra-konstituczijnogo-prava-ukraini&Itemid=151: Публічне право: сучасні доктрини в судовій та правозастосовній практиці: навчально-методичний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів I курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 "Право" спеціальності 081 "Право" / уклад. : Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин та ін. Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2024. 122 с.

НЕІК (навчальний електронний інформаційний комплекс).
<https://neik.nlu.edu.ua/moodle/login/index.php>